

Висновки та рекомендації
II Міжнародної науково-практичної конференції
“Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика”

Українська академія банківської справи
Національного банку України
м. Суми, 31 травня – 1 червня 2007 року

Учасники II Міжнародної науково-практичної конференції “Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика” на основі зроблених наукових доповідей, надісланих тез виступів і проведених дискусій зробили ряд висновків і внесли пропозиції для практичного їх впровадження.

Сучасні глобалізаційні процеси характеризуються посиленням мобільності капіталу та його активним переміщенням між країнами. Однією з найбільш дієвих причин руху капіталу є нерівномірність економічного розвитку держав, внаслідок якої капітал переміщується до країн з високою макроекономічною динамікою. Перехідні економічні системи являють собою привабливий об’єкт іноземного інвестування внаслідок капіталодефіцитної структури економіки. Міжнародний ринок капіталу є досить структурованим не лише за соціально-економічною, але й за географічною ознакою. У сегменті Центральної та Східної Європи переважними реципієнтами інвестиційних ресурсів виступають Польща, Чехія, Угорщина, а також Словаччина і Словенія, країни Балтії. Серед них загострюється конкуренція за джерела надходження капіталу та його якість, оскільки не будь-який приплив іноземного капіталу служить позитивним фактором розвитку економіки. У результаті лібералізації міжнародного та національного фінансових ринків значно зросла мобільність капіталу та конкуренція за сфери його вкладення.

У зв’язку із вищезазначеним учасники конференції вважають:

1. Конкуренція в банківській сфері – це об’єктивне явище еволюції світової фінансово-кредитної системи, зумовлене зростанням потреб суспільства в капіталізації вільних грошових коштів. Банківські послуги не мають конкурентоспроможних, небанківських за своєю суттю, замінників, що підвищує привабливість банківської сфери для підприємництва і є чинником пожвавлення в ній конкурентних відносин.

Виділено причини, за яких ринкова конкуренція в банківському секторі повинна бути домінуючим фактором.

- банки, відібрані внаслідок жорсткої конкуренції, – це банки, які більш ефективно використовують свій капітал; швидше адаптуються до ринкових нововведень; мають гнучку і стратегічно виважену політику, якісний менеджмент та ефективні інформаційні системи;

- конкуренція за споживача банківських послуг, а отже, боротьба за ресурси, приводить до розширення асортименту зазначених послуг, витіснення з ринку неякісних продуктів. При обмеженні платоспроможного попиту це позначається на скороченні, з подальшою стабілізацією, рентабельності бізнесу, що, у свою чергу, веде до посилення конкуренції.

Визначено, що на сьогодні відсутні ґрунтовні теоретико-методологічні розробки щодо визначення конкуренції, її видів та, відповідно, механізмів регулювання діяльності банків в певних умовах. Існуюча на сьогодні теорія існування досконалої конкуренції не враховує внутрішні аспекти конкуренції. Доведено, що в банківському секторі для розробки правил та норм діяльності банків слід орієнтуватися на інституційну конкуренцію, що, в свою чергу, обумовлює орієнтацію держави на підтримку довіри до банківської системи з боку населення.

2. Проблема оцінки і забезпечення конкурентоспроможності банківської системи може бути вирішена лише за умови обґрунтованого визначення меж конкурентного ринку та з'ясування кількості та складу діючих на ньому контрагентів.

Ключовою складовою забезпечення конкурентоспроможності економіки та банківської системи зокрема має бути державне визначення довгострокової стратегії розвитку відповідного сектора економіки, створення сприятливого конкурентного середовища, забезпечення рівних прав для всіх суб'єктів ринку, контроль за дотриманням антимонопольного законодавства.

3. Важливо підкреслити, що основна причина консолідації світових ринків і злиття банків полягає в необхідності концентрації фінансового і банківського капіталу. Серед основних причин таких процесів можна виділити:

- зняття обмежень на купівлю банків і появу регіональних угод між державами на купівлю-продаж банків;
 - послаблення обмежень на відкриття філіалів в країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою;
 - винахід мережі Інтернет і вдосконалення комп'ютерних технологій.
- Збільшилася економія, обумовлена зростанням масштабів операцій, оскільки встановлення численних інформаційних об'єктів для фінансових установ припускає значні первинні витрати.

Наслідком банківської консолідації може стати зсув структури загальних активів на користь великих банків. Вже сьогодні можна спостерігати структурні зміни у банківській галузі України. Поступово почали створюватися всі умови для формування олігопольної банківської галузі.

За 15 років існування банківська система України з галузі з рівними для всіх можливостями трансформувалася в галузь, в якій достатньо високу ефективність і стабільність можуть мати тільки банки з балансовим капіталом не менше 240-280 млн. грн. При цьому явно позначився діапазон балансового капіталу (приблизно від 60 до 100 млн. грн.), що дає мінімальну прибутковість. Банки з таким капіталом будуть основними банками, за рахунок яких провідні банки країни отримуватимуть прибуток, обумовлений масштабами операцій. Якщо в найближчі рік-два акціонери банків і законодавці не вдадуться до заходів щодо укрупнення банківської системи, то цілком імовірним стане крах багатьох дрібних банків. Близько 130 банків України з балансовим капіталом менше 240-280 млн. грн. кожен можуть бути перетворені в приблизно 25-30 банків з капіталом, що дозволяє забезпечити максимальну прибутковість. Банківська система, таким чином, може бути скорочена до 65-70 банків.

4. Показником рівня розвитку конкуренції можна вважати кількість банків та їхніх філій в окремих регіонах. За цим показником області України поділяють на три групи: група середньої, незначної та низької концентрації. До першої групи входять Київ та Київська область, Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Одеська, Запорізька, Львівська, Полтавська області та Автономна Республіка Крим. До групи незначної концентрації включають Луганську, Миколаївську, Черкаську, Івано-Франківську, Волинську, Чернігівську, Херсонську, Сумську та Вінницьку області. До групи низької концентрації відносять ряд областей, де відсутні зареєстровані банки і в наявності лише філії банків, зареєстрованих в інших областях. Ці регіони, а також області, де функціонує лише декілька місцевих банків, потребують подальшого розвитку банківської системи, оскільки наявна мережа банківських установ вочевидь не задовольняє зростаючі потреби клієнтів у банківських послугах.

5. Основним принципом удосконалення системи регулювання банківської діяльності і банківського нагляду є впровадження визнаних на міжнародному рівні норм та міжнародного досвіду з урахуванням особливостей організації та функціонування українського ринку банківських послуг. Це передбачає суттєвий розвиток змістовних підходів при здійсненні нагляду.

Необхідно повністю завершити процес формування нормативної бази, що закріплює застосування в українській наглядовій практиці визнаних на міжнародному рівні норм, зокрема, визначених в документах Базельського комітету по банківському нагляду: забезпечення прав кредиторів, в першу чергу їх права вимоги, забезпечені заставою; забезпечення удосконалення правових механізмів ліквідації кредитних установ, у яких відкликані ліцензії на здійснення банківських операцій; створення правових

механізмів конкуренції та попередження дій по обмеженню свободи комерційної діяльності в банківській сфері; спрощення процедури злиття та поглинання банків; створення правових умов для більш широкого застосування в банківській справі сучасних електронних технологій.

6. Процес інтернаціоналізації (придбання міжнародного характеру) впливає на збільшення, загострення та вирівнювання конкуренції між банками. Потребує подальшого удосконалення система безпеки та контролю, а також усунення правових перешкод, що захищають вітчизняні банківські системи від конкуренції закордонних банків.

7. Недостатній рівень капіталу на сьогодні є одним із стримуючих чинників подальшого стабільного розвитку та ефективного функціонування банків, їх активної участі в забезпеченні структурної перебудови економіки. Для збільшення капіталізації банків за рахунок надходження національних інвестицій необхідно забезпечити такі заходи: сприяння легалізації некримінальних капіталів; законодавче закріплення “податкових преференцій” на інвестиції в капітал банків; сприяння виходу акцій банків на фондовий ринок; законодавче забезпечення правового захисту міноритарних акціонерів; сприяння залученню коштів населення в капітал банків.

8. Одним із факторів підвищення конкурентоспроможності національної банківської системи в умовах інтеграційних процесів є підвищення прозорості інформації про її діяльність та полегшення доступу до інформації, що є одним із завдань НБУ. До інформації, яку формує та поширює НБУ, входить:

- основні тенденції грошово-кредитного ринку;
- основні тенденції валютного ринку;
- статистика;
- основні показники діяльності банків України;
- оцінка стану платіжного балансу України;
- матеріали про загальноекономічний розвиток України;
- офіційні видання Національного банку України;
- інше.

Крім того, НБУ займається формуванням та розповсюдженням грошово-кредитної, банківської статистики, статистики платіжного балансу, міжнародної інвестиційної позиції тощо. Головними користувачами таких даних є органи державної влади, міжнародні фінансові інституції, банки, інші фінансові посередники, бізнесмени, іноземні інвестори, науковці, студенти та інші верстви населення. Доцільно наводити методики розрахунку основних показників, які доводяться до широкого користувача.

9. Сформовані банками системи управління ризиками повинні не тільки забезпечувати ефективний захист від прийнятих ризиків, але й мати

превентивний характер, тобто здійснювати активний вплив на визначення конкретних напрямків діяльності кредитних організацій.

В умовах зростання банківської конкуренції в операціях з підприємствами та установами реального сектора економіки особливого значення набуває управління кредитним ризиком та ризиком ліквідності, а також координація управління такими ризиками. Актуальним залишається питання управління ринковими ризиками (валютним, процентним і фондовим).

Банківським установам більше уваги слід приділяти управлінню операційними та правовими ризиками, а також ризиками недотримання вимог інформаційної безпеки. Управління банківськими ризиками повинно здійснюватися як на індивідуальній, так і на консолідованій основі. Банківські установи, що мають розгалужену мережу філій, повинні приділяти підвищену увагу питанням управління ризиками, пов'язаними з діяльністю філій.

10. Підтримка достатньої ліквідності завжди буде актуальним питанням банківської діяльності. У різних країнах історично склалися різні підходи до регулювання ліквідності. Федеральною резервною системою США (ФРС) як стабільні ресурси використовуються 75 відсотків основних депозитів, в які включаються як вклади до запитання, так і строкові депозити. ФРС і НБУ по суті використовують ефект трансформації сукупності «коротких» коштів, що акумулюються банками під час переходу їх до складу банківських ресурсів. Запропонований механізм стабілізації «коротких» банківських вкладів є не тільки складним, але і витратним. Розроблені моделі, що розкривають як природу і механізм даних процесів, так і відповідні кількісні залежності. Виділяються три методи трансформації, що забезпечують стабілізацію «коротких грошей»:

- метод послідовних заміщень (для строкових депозитів);
- метод самостабілізації або «банківського ефекту» (для умовно-постійної частини поточних пасивів);
- метод часткової стабілізації змінної складової поточних пасивів короткостроковими запозиченнями на міжбанківському ринку (для змінних пасивів).

Одержані результати досліджень можуть бути використані як теоретична база для розробки простого, доступного і невитратного підходу до використання стабільної складової «коротких» грошей при регулюванні ліквідності.

11. За останні роки в умовах стрімкого зростання обсягів золотовалютних резервів у світі актуальною у сфері управління ними стає проблема їх диверсифікації. Враховуючи той факт, що отримання прибутку не є самоціллю операцій із золотовалютним резервом, більшість центральних

банків обирають консервативну інвестиційну стратегію. Однак за умов подальшого збільшення обсягів резервів все частіше на перше місце виходить питання формування золотовалютних резервів у вигляді більш дохідних фінансових інструментів. В результаті поєднання різних класів активів можна значно покращити співвідношення “ризик-дохідність” за портфелем в цілому.

12. Напрями використання різних джерел ресурсного фонду за певними категоріями вкладень повинні відповідати чітким пріоритетам, виходячи з економічної сутності операцій і необхідності підтримання рівня ліквідності. Важливо, що використання різних підходів може суттєво змінити оцінку ефективності діяльності структурних одиниць банку в рамках системи внутрішньої економіки. Але зміна оцінки ефективності діяльності структурних підрозділів банку не може змінити основи побудови його внутрішньої економіки – організації злагодженої взаємодії підсистем банку, у технологічному ланцюжку формування та використання ресурсної бази.

13. Активізація іпотечного ринку та діяльності банків на ньому є одним із факторів підсилення конкурентних позицій банківської системи. Тому для вітчизняних банків дуже важливим є відпрацювання оптимального механізму надання кредитів на житло, особливо в умовах загострення конкуренції та виходу на український фінансовий ринок міжнародних банків. Сьогодні для реалізації квартир на стадії будівництва існує тільки два механізми: випуск цільових облігацій (ЦО) і створення фондів фінансування будівництва (ФФБ). Пропонується нова схема, яка зберігає переваги попередніх та виключає їх недоліки. Схема фінансування будівництва за допомогою інвестиційного фонду, ФФБ і цільових облігацій є системою договірних відносин між банком та інвестиційним фондом про право продажу облігацій, між банком і майбутніми мешканцями про участь у ФФБ, між банком і будівельною компанією про співпрацю. За основу цієї схеми була узята схема фінансування за допомогою інвестиційного фонду і цільових облігацій. При цьому банк є ініціатором створення інвестиційного фонду, його основним інвестором. Він також створює фонд фінансування будівництва, засоби якого резервуються для створення оперативного резерву.

Враховуючи надзвичайну важливість та складність інтеграційних та глобалізаційних процесів, конференція вважає, що особливу увагу слід приділити проблемі підвищення конкурентоспроможності вітчизняної банківської галузі. У цьому контексті запропоновані моделі управління активами та пасивами банку, підтримання ліквідності, а також альтернативна схема кредитування будівництва житла.

Серед основних тенденцій розвитку банківської галузі України визначено можливість консолідації банківського капіталу та укрупнення великих банків і зменшення кількості невеликих.

Вищезазначені пропозиції відкривають нові можливості для підвищення ефективності та стійкості банківської системи України, що в свою чергу сприятиме забезпеченню конкурентної позиції держави на світовому ринку, а також формуванню бази для інтеграції України до Євросоюзу.

Голова оргкомітету

II Міжнародної науково-практичної конференції

“Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика”,

ректор Української академії банківської справи

Національного банку України,

професор

А.О. Єпіфанов